

MIECZYŚLAW JASNOWSKI

Impatiens Roylei Walpers — nowy składnik lasów lęgowych w Polsce — *Impatiens Roylei* Walpers — eine neue Auenwaldpflanze in Polen

Wpłynęło 31. X. 1960

Rodzaj *Impatiens* L. reprezentowany jest we florze krajowej przez dwa gatunki: *I. noli-tangere* L. i *I. parviflora* D. C. Trzeci gatunek *I. Roylei* Walp. (= *I. glandulifera* Royle) zaliczony został w najnowszej „Florze polskiej” (Szafer, Pawłowski 1959) do roślin hodowanych. Jest to istotnie gatunek pochodzenia azjatyckiego (Himalaje i Indie Wschodnie), który w Europie pojawił się około 1839 r. (Hegi), początkowo w ogrodach, jako roślina ozdobna. Azjatycki przybysz okazał jednak wkrótce na określonych obszarach naszego kontynentu duże zdolności aklimatyzacyjne. Nowsze opracowania florystyczne krajów Europy zachodniej rejestrują aktualnie *I. Roylei* jako roślinę szeroko tam rozpowszechnioną. W Niemczech (Mansfeld 1940, Oberdorfer 1949, Rothmaler 1958), w Skandynawii (Hermann 1958), a szczególnie na Wyspach Brytyjskich (Clapham, Tutin i Warburg 1958) ekspansja tego gatunku przeszła obecnie z fazy epekofita, to jest rośliny utrzymującej się nie tylko w hodowli, ale i w siedliskach wtórnych, np. na cmentarzach i w parkach, do stadium neofita — rośliny całkowicie zadomowionej. Obserwuje się mianowicie coraz częstsze pojawianie się *I. Roylei* na siedliskach naturalnych — głównie w bagiennych zbiorowiskach roślinnych i w wilgotnych lasach w dolinach rzek. Interesującym dowodem naturalizacji gatunku w Europie zachodniej jest zdobycie przez *I. Roylei* na obszarze Nadrenii rangi gatunku charakterystycznego dla łągu wierzbowo-topolowego *Salici-Populetum*. W Polsce wegetacji *I. Roylei* w naturze dotąd nie opisywano. Możliwe, że stanowiska pod Szczecinem należą do pierwszych w kraju i że jest to zarazem zasiedlenie frontowe do dalszej wędrówki gatunku na wschód.

Występowanie *I. Roylei* na Pomorzu Szczecińskim stwierdzono w wąskim pasie u ujścia Odry do Jeziora Dąbskiego i wzdłuż zachodniego wybrzeża Zalewu Szczecińskiego¹. Szczególnie bujnie i masowo rośnie *I. Roylei* nad Zalewem między Trzebieżą a Brzózkami, koło miejscowości Trzebieradz (pow. szczeciński). Ma tutaj sprzyjające warunki ekologiczne i rozwija się bardzo dobrze. Rośliny nierzadko osiągają 2 m wysokości, kwitną i owocują obficie, a nasiona w pełni dojrzewają. Obserwowano okazy z samosiewu w bardzo rozmaitych zbiorowiskach roślinnych.

¹ Dalsze stanowisko bujnej wegetacji *Impatiens Roylei* stwierdziłem ostatnio na deltowej wyspie Mienia, u ujścia Regalicy do Jeziora Dąbskiego, w pobliżu portu w Szczecinie.

I. Roylei jest najokazalszym gatunkiem niecierpków. Morfologiczne cechy wyróżniające od innych gatunków to: purpurowa lub różowa barwa kwiatów i ich większe wymiary (do 4 cm długości) oraz liście duże, do 15 cm długości, ostro piłkowane, pokryte u podstawy blaszki czerwonymi gruczołami i ustawione na łodydze — nie, jak u innych niecierpków skrzyśle — lecz naprzeciw siebie lub często po trzy w okółkach (Clapham, Tutin, Warburg 1958). Cechy liści pozwalają rozpoznać młode rośliny w stanie bezkwiatowym.

Stanowisko fitosocjologiczne *I. Roylei* nad Zalewem Szczecińskim jest całkowicie zgodne z zachowaniem się tej rośliny w Europie zachodniej, w Anglii i w Niemczech. Podobnie jak tam, najchętniej osiedla się tworząc gromadną vegetację w najzupełniej naturalnych zbiorowiskach łąkowych. Optymalnym siedliskiem jest nawet ten sam zespół, mianowicie łąg wierzbowo-topolowy *Salici-Populetum* (Tx. 31) Meijer-Drees 36, ze związku *Alno-Ulmion* Br.-Bl. et Tx. 43 i rzędu *Populetalia* Br.-Bl. 31. W płatach tego zespołu pod Trzebieradzem *I. Roylei* stanowi podstawowy składnik runa, tak że robi wrażenie gatunku całkiem rodzimego. Ilustracją struktury socjologicznej zespołu *Salici-Populetum* z bujną vegetacją *I. Roylei* są dwa zdjęcia florystyczne (tab. 1) wykonane w rejonie Trzebieradza. Lasy łąkowe ciągną się tutaj nad Zalewem wąskim, do 0,3 km szerokości, lecz długim na 6 km pasem między wsiami Brzózki i Trzebież. Jest to teren zawsze silnie uwilgotniony, a nawet wielokrotnie w roku zalewany. W czasie wykonywania zdjęć (lipiec 1960 r.) poziom wody wahał się w zależności od reliefu od 0,0 do 0,2 m ponad powierzchnię gruntu. Od strony łąd obszar łąkowy odgranicza dość wysoki (do 5 m) i stromy brzeg zbudowany z utworów mineralnych. W kierunku Zalewu lasy łąkowe dochodzą do samej wody i sąsiadują często bezpośrednio z szuwarem trzcinowym *Scirpo-Phragmitetum* lub rzadziej z zespołami związku *Calystegion*. W podłożu opisywanych łąg występują głębokie piaski rzeczne przykryte niegrubą (do 0,5 m) warstwą torfu. Torf na powierzchni jest silnie zamulony, czarny, grząski i bardzo żyzny, o odczynie słabo kwaśnym (pH rzędu 6,0).

Tabela 1

Zespół *Salici-Populetum* (Tx. 31) Meijer Drees 36
facja z *Impatiens Roylei*

Nr zdjęcia	1	2	G. wyróżn. lokalnie zespół		
Powierzchnia zdjęcia w m ²	400	400	<i>Impatiens Roylei</i>	4	2
Stopień pokrycia w %:			G. wyróżn. podzwiązek <i>Salicion</i>		
drzewa	70	75	<i>Calystegia sepium</i>	+	1
krzewy	10	25	G. ch. związku <i>Alno-Ulmion</i>		
ziola	80	80	<i>Agropyron caninum</i>	+	1
mchy	20	15	<i>Viburnum opulus</i>	+	+
G. ch. ¹ <i>Salici-Populetum</i>			<i>Agropyron repens</i>	+	.
<i>Salix alba</i>	3	3	<i>Carex remota</i>	+	.
<i>Populus nigra</i>	+	1			

¹ G. ch. = gatunki charakterystyczne

G. wyróżn. = gatunki wyróżniające

<i>Mnium undulatum</i>	1	.	<i>Geum urbanum</i>	+	1
<i>Equisetum pratense</i>	.	+	<i>Fraxinus excelsior</i>	2	1
<i>Salix viminalis</i>	.	+	<i>Scrophularia nodosa</i>	+	.
G. wyróżn. związek			<i>Aegopodium podagraria</i>	+	.
<i>Equisetum limosum</i>	+	+	<i>Ranunculus lanuginosus</i>	.	+
<i>Solanum dulcamara</i>	+	1	G. towarzyszące		
G. ch. rzędu <i>Populetales</i>			<i>Alnus glutinosa</i>	2	1
<i>Salix fragilis</i>	1	1	<i>Filipendula ulmaria</i>	1	1
<i>Rubus caesius</i>	.	+	<i>Galium palustre</i>	1	+
G. wyróżn. rząd			<i>Galium aparine</i>	1	2
<i>Urtica dioica</i>	1	2	<i>Cirsium oleraceum</i>	1	+
<i>Eurhynchium Swartzii</i>	3	2	<i>Glechoma hederacea</i>	1	2
<i>Humulus lupulus</i>	.	2	<i>Lythrum salicaria</i>	1	+
G. ch. klasy <i>Quercus-Fagetea</i>			<i>Dryopteris filix-mas</i>	+	1
<i>Stellaria nemorum</i>	+	1			

Poza tym w zdjęciu 1: *Carex elongata*, *Scutellaria galericulata*, *Lycopus europaeus*, *Glyceria aquatica*, *Brachythecium rutabulum*, *Iris pseudoacorus*, *Scrophularia alata*, *Phragmites communis*, *Eupatorium cannabinum*; w zdjęciu 2: *Caltha palustris*, *Deschampsia caespitosa*, *Mnium hornum*, *Scirpus silvaticus*, *Galeopsis tetrahit*, *Eurhynchium Zetterstedtii*, *Climacium dendroides*, *Poa trivialis*, *Symphytum officinale*, *Stachys palustris*.

Występowanie *Impatiens Roylei* nie ogranicza się wyłącznie do lasu łęgowego. Spotkać można również ten gatunek w zbiorowiskach roślinnych otwartych. Mianowicie zarejestrowano jego obecność w zespołach nitrofilnych ze związku *Calystegion sepium* Tx. apud Sissingh 50 i *Agropyro-Rumicion* Nordhagen 40, porastających wybrzeże Zalewu w rejonie Brzózki—Trzebież. Żywotność *I. Roylei* jest jednak tutaj wyraźnie gorsza.

Interesujący neofit *Impatiens Roylei* znajduje się na razie u granic kraju. Przyszłość i dalsze badania wykażą, czy i inne obszary Polski wzbogacą się o ten nowy gatunek bardzo nielicznie reprezentowanej u nas rodziny *Balsaminaceae*. Zagadnienie niewątpliwie frapujące z punktu widzenia chorologii.

Z Zakładu Torfoznawstwa Wyższej Szkoły Rolniczej w Szczecinie

LITERATURA

1. Clapham A. R., Tutin T. G., Warburg E. F. 1958. Flora of the British Isles. Cambridge, Univ. Press.
2. Hegi G. 1908—1931. Illustrierte Flora von Mitteleuropa. Bd. V — 1. München, J. F. Lehmanns Verl.
3. Hermann F. 1956. Flora von Nord- und Mitteleuropa. Stuttgart, G. Fischer Verl.
4. Mansfeld R. 1940. Verzeichnis der Farn- und Blütenpflanzen des Deutschen Reiches. Jena, G. Fischer Verl.
5. Müller W. 1904. Flora von Pommern. Stettin, J. Burmeister.
6. Oberdorfer E. 1949. Pflanzensoziologische Exkursionsflora für Südwestdeutschland. Stuttgart, E. Ulmer Verl.

7. Oberdorfer E. 1953. Der europäische Auenwald. Beitr. z. nat. Forsch. in Südwestdeutschland. 12 (1).
8. Oberdorfer E. 1957. Süddeutsche Pflanzengesellschaften. Jena, G. Fischer Verl.
9. Rothmaler W. 1958. Exkursionsflora von Deutschland. Berlin, Volk. u. Wis. Verl.
10. Szafer W., Kulczyński S., Pawłowski B. 1953. Rośliny polskie. Warszawa. PWN.
11. Szafer W. (red.) 1959. Szata roślinna Polski. Warszawa, PWN.
12. Szafer W., Pawłowski B. (red.) 1959. Flora polska. Rośliny naczyniowe Polski i ziem ościennych. T. 8. Warszawa, PWN.
13. Scharfetter R. 1953. Biographien von Pflanzensippen. Wien, Springer Verl.

ZUSAMMENFASSUNG

Der Verfasser beschreibt die für Polen neuen Fundorte von *Impatiens Roylei* Walp. in natürlichen Pflanzenbeständen am westlichen Ufer von Zalew Szczeciński (= Stettiner Haff) zwischen den Dörfern Trzebież und Brzózki, Wojewodschaft Szczecin. *Impatiens Roylei* gelangte um 1839 aus Ostindien nach Europa, ursprünglich als eine Gartenpflanze. Heute gehört sie in Westeuropa zu den vollkommen eingebürgerten Neophyten. Sie scheint dort ganz akklimatisiert zu sein und breitet sich rasch an ganz natürlichen Standorten aus, vor allem in nassen, periodisch überschwemmten Auenwaldgesellschaften.

Das pflanzensoziologische Verhalten von *I. Roylei* bei Szczecin ist ähnlich wie in den westlichen Ländern. Sie wächst optimal, massenhaft und üppig in der Weiden-Pappel-Gesellschaft *Salici-Populetum* (Tx. 31) Meijer-Drees 1936 (Tab. 1, s. 78). Seltener kommt sie auch in frischen Unkrautgesellschaften und nitrophilen Staudenbeständen aus den Verbänden *Calystegion sepium* Tx. ap. Siss. 1930 und *Agropyro-Rumicion* Nordh. 1940 vor.

Es muss mit weiterer Wanderung von *I. Roylei* in Polen gerechnet werden.

Institut der Torfkunde, Landwirtschaftliche Hochschule, Szczecin